

Qualitative Model for Diversifying the Financial Resources of Public Universities: by theme Analysis Method

Afshin Balani ¹, Abbas Ali Daryaei ^{2*}, Mohammad Hosein Ghaemi ³, Hamid Azizmohammadlou ⁴

¹ Ph.D. Candidate, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

^{2*} Associate Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran (Corresponding author), Email: a.a.daryaei@soc.ikiu.ac.ir

³ Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

⁴ Associate Professor, Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

ARTICLE INFO

Article history:

Received:30/07/2026

Received in revised form:01/09/2026

Accepted:11/10/2026

Available online:11/10/2026

Keywords:

Financing of public universities

Diversification of financial resources of public universities

Public sector financial management

ABSTRACT

Objective:The strong dependence of public universities' financial resources on the public budget and subsequently the dependence of the public budget on oil revenues, also taking into account sanctions, has created a fundamental challenge in terms of financial and functional sustainability and independence for public universities. In this regard, there is a need to diversify financial and income sources and identify alternative financial sources in order to reduce the proportion of dependence on the public budget.

Methodology:In order to achieve the research objectives, the required data and information were collected in the field and interviewed 17 experts in the research field. The results of the interviews were analyzed using thematic analysis and identification of components of each category.

Findings:The results showed that the challenges of financing public universities in brief include dependence on the public budget, stagnation of industry and economy, lack of investment sources and agility of the structure of public universities, as well as the proposed financial resources for diversifying income from educational and research contracts, charities and endowments, investments in various ways, reforming the tuition structure, utilizing surplus resources, and reforming the budgeting structure and reviewing the relationship with industry for the active and effective participation of public universities.

Research Implications:Achieving the goals of diversification in public universities can lead to financial sustainability, financial and functional independence, university development and entrepreneurship, and optimal management of resources and costs.

Article Type: Research Paper

©Authors

Cite: Balani, A., Daryaei, A. A., Ghaemi, M. H. & Azizmohammadlou, H. (2026). Qualitative Model for Diversifying the Financial Resources of Public Universities: by theme Analysis Method. Journal of Intelligent Financial Management, 2(3), 337-356.

Journal of Intelligent Financial Management,
2025, Vol. 2, No.3, pp. 337- 356

Publish by:

Tolou-e Binsh-e Ayandeh Scientific Institute

<https://doi.org/10.25843/JIFM.2025.4463.236301>

ارائه مدل کیفی برای تنوع بخشی به منابع مالی دانشگاه های دولتی: مطالعه کیفی با تحلیل مضامین (تم)

افشین بالائی^۱، عباسعلی دریائی^{۲*}، محمد حسین قائمی^۳، حمید عزیزمحمدلو^۴

۱ - دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

۲ و ۳ - دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران (نویسنده مسئول)، ایمیل نویسنده مسئول: a.a.daryaei@soc.ikiu.ac.ir

۳ - استاد، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

۴ - دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۵/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۶/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۷/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۱۹

کلیدواژه ها:

تامین مالی دانشگاه های دولتی
تنوع بخشی منابع مالی دانشگاه های دولتی
مدیریت مالی بخش عمومی

چکیده

هدف: وابستگی منابع مالی دانشگاه های دولتی به بودجه عمومی و متعاقباً وابستگی بودجه عمومی به درآمدهای نفتی، همچنین با در نظر گرفتن تحریم ها، چالشی اساسی در پایداری و استقلال مالی و عملکردی را برای دانشگاه های دولتی به وجود آورده است. در این خصوص نیاز به تنوع بخشی در منابع مالی و شناسایی منابع مالی جایگزین وجود دارد تا از میزان نسبت وابستگی به بودجه عمومی کاسته شود.

روش شناسی: این مقاله با روش کیفی، از نظر هدف کاربردی که با روش تحلیل مضامین و شناسایی مؤلفه های هر مقوله انجام شده است. جامعه آماری شامل ۱۷ نفر از خبرگان شامل مدیران مالی و بودجه دانشگاه های دولتی، افراد شاغل در دستگاه های اجرایی مرتبط و اساتید دانشگاه بودند که استفاده از روش نمونه گیری هدفمند به صورت گلوله برفی انتخاب شدند.

یافته ها: چالش های تامین مالی دانشگاه های دولتی به طور خلاصه شامل وابستگی به بودجه عمومی، رکود صنعت و اقتصاد، عدم منبع سرمایه گذاری و چابکی ساختار دانشگاه های دولتی و همچنین جهت تنوع بخشی درآمد حاصل از قراردادهای آموزشی و پژوهشی، خیریه و موقوفات، سرمایه گذاری ها به طرق مختلف، اصلاح ساختار شهریه، بهره وری از منابع مازاد و اصلاح ساختار بودجه ریزی و بازنگری در ارتباط با صنعت می باشد.

نتیجه گیری: چالش وابستگی به بودجه عمومی به طور فراگیر میان دانشگاه های دولتی وجود دارد و نیاز به تنوع بخشی در منابع مالی و درآمدی و شناسایی منابع مالی جایگزین وجود دارد. تحقق اهداف تنوع بخشی در دانشگاه های دولتی می تواند باعث پایداری مالی، استقلال مالی و عملکردی، توسعه و کارآفرینی دانشگاه و مدیریت بهینه منابع و مصارف گردد

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

استناد: بالائی، افشین و دریائی، عباسعلی و قائمی، محمد حسین و عزیزمحمدلو، حمید. (۱۴۰۵). ارائه مدل کیفی برای تنوع بخشی به منابع مالی دانشگاه های دولتی: مطالعه کیفی با تحلیل مضامین (تم). مدیریت مالی هوشمند، ۲(۳)، ۳۳۷-۳۵۶.

نشریه مدیریت مالی هوشمند، ۱۴۰۵، دوره ۲، شماره ۳، صفحه ۳۳۷-۳۵۶

ناشر: موسسه علمی طلوع بینش آینده

<https://doi.org/10.25843/JIFM.2025.4463.236301>

مقدمه

در عصر حاضر، موفقیت دولت‌ها در رشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، عمرانی و سایر امور به میزان اهتمام به آموزش و توسعه سرمایه انسانی آن بستگی دارد (ناصری، کرمی و حجازی، ۱۴۰۲). با توجه به وظایف و خط مشی تعیین شده برای دانشگاه‌ها، اگر از اعتبارات مالی کافی برای تحقق اهداف خود برخوردار نباشند، در انجام وظایف خود با مشکل مواجه می‌شوند و نمی‌توانند به طور صحیح در جهت چرخه توسعه اقتصادی کشور عمل کنند. لذا تامین اعتبارات مالی مکفی یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی دانشگاه‌ها است (روشن، ۱۳۹۲). طی سال‌های اخیر بسیاری از کشورها با مشکلاتی در تامین منابع مالی در آموزش عالی مواجه شدند به طوری که میزان تخصیص منابع مالی آن‌ها به آموزش عالی روبه کاهش است (بخردینا و بیلی، ۲۰۰۸). در طول سالیان متمادی نیز، دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی با بحران‌ها و چالش‌هایی از قبیل منابع کم، افزایش هزینه‌های جاری روبه رو بوده‌اند (محمدی بازرگانی و مرتضی نیا، ۱۴۰۲). می‌توان گفت وابستگی دانشگاه‌ها به بودجه دولت، بزرگترین آفت استقلال و آزادی آن هاست، زیرا امروزه در پی تقاضای فزاینده برای تامین مالی از یک سو و محدودیت عمومی منابع مالی از سوی دیگر، اداره دانشگاه‌ها با مشکل مواجه گشته است. این مشکل در طی دهه ۱۹۸۰ با کاهش سهم هزینه‌های آموزش عالی در تولید ناخالص ملی آغاز شد که دلیل اصلی آن محدودیت عرضه منابع مالی دولتی بود، این کمبود منابع یک مسئله بین‌المللی، هم برای کشورهای پیشرفته و هم کشورهای درحال توسعه است. (روزماس و سیران، ۲۰۱۲). آموزش عالی در ایران همسو با آموزش عالی جهان در سال‌های اخیر با افزایش هزینه‌های آموزش و ناپایداری‌های اقتصادی روبه رو بوده و بودجه عمومی دولت نیز نتوانسته است پوشش مناسبی برای هزینه‌های دانشگاهی باشد. دانشگاه‌های ایرانی در تنوع بخشی به سبد درآمدی ضعف جدی دارند و به شدت به درآمدهای حاصل از بودجه عمومی وابسته هستند. این موارد در شرایطی است که ناپایداری‌های پیش رو و افزایش هزینه‌های دولت سبب شده است تا دولت دانشگاه را به سوی کسب درآمد از منابع دیگر سوق دهد (روحانی و همکاران، ۱۳۹۸). در ایران بخش اساسی منابع مالی آموزش عالی دانشگاه‌های دولتی از محل بودجه عمومی دولت تامین می‌شود. در ارتباط با چالش وابستگی به بودجه عمومی، وضعیت به گونه ای است که به طور میانگین بیشتر از ۷۵ درصد منابع توسط بودجه عمومی تامین می‌شود (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۳). چالش اصلی در اینجا، وابستگی حداکثری منابع درآمدی دانشگاه‌های دولتی به بودجه عمومی و متعاقباً وابستگی حداکثری بودجه عمومی کشور به درآمدهای نفتی می‌باشد که سالهای گذشته با توجه به تحریم‌های وضع شده بر فروش نفت و همچنین طی سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ جنگ‌های تحمیلی امریکایی و اسرائیلی و آثار محاصره‌های اقتصادی آنها، نیاز به کاهش وابستگی و استقلال مالی و عملیاتی در دانشگاه‌های دولتی و خودکفایی درآمدی از محل فعالیت‌های خصوصی و اقتصادی وجود دارد که این هدف با تنوع بخشی در منابع مالی و درآمدی و شناسایی منابع مالی جایگزین تحقق پیدا می‌کند. همچنین با در نظر گرفتن این نکته که کل بودجه آموزش عالی کمتر از ۳ درصد بودجه کل کشور می‌باشد (ارزیابی عملکرد بودجه سال ۱۴۰۳، گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۳)، بنابراین علی رغم چالش‌های اقتصادی و سیاسی موجود، این آمار زنگ خطری برای پایداری منابع مالی دانشگاه‌های دولتی در بلندمدت می‌باشد.

در پژوهش‌های گذشته و مطالعات تطبیقی و بررسی‌های صورت گرفته، عمدتاً با هدف بررسی وضعیت فعلی منابع مالی و لزوم تنوع بخشی و همچنین به بررسی وضعیت مالی و درآمدی دانشگاه‌ها پرداخته اند، لذا نیاز به پژوهشی با هدف شناسایی چالش‌های فعلی در ابعاد مختلف و شناسایی منابع مالی برای تنوع بخشی و همچنین آثار عوامل دخیل همچون فرایند ارتباط با صنعت در دانشگاه‌های دولتی، فرایند بودجه ریزی و تشکیل شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه دولتی که بر فرایند تامین مالی به صورت مستقیم تأثیرگذار هستند، می‌باشد.

در این پژوهش با بررسی تطبیقی صورت گرفته در دانشگاه‌های جهان و مصاحبه با خبرگان حوزه مورد پژوهش، عوامل مرتبط با تامین مالی و منابع درآمدی دانشگاه‌های دولتی که در ادامه تشریح گردیده است، مورد بررسی قرار گرفته و پس از شناسایی چالش‌های اصلی و راه کارهای پیشنهادی خبرگان، نسبت به شناسایی منابع مالی به منظور تنوع بخشی اقدام شده است.

با توجه به توضیحات فوق‌الذکر، در این پژوهش هدف ارائه مدلی برای تنوع بخشی می‌باشد که در ادامه با مرور ادبیات و تئوری‌ها، بررسی تطبیقی دانشگاه‌ها، مصاحبه با خبرگان و تحلیل نتایج پرسشنامه ارائه خواهد شد.

¹ Bekhradni & Bailey

² Rosmans & cilan

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گرایش یک سیستم مناسب برای تامین مالی آموزش عالی، نیازمند مجموعه‌ای از معیارهای اقتصادی و اجتماعی است. سه نظریه کلی برای تامین مالی آموزش عالی وجود دارد: تامین مالی شخصی، دولتی و مشارکتی. در تامین مالی شخصی برابری از طریق فواید خصوصی کسب شده به وسیله روش درآمد بیشتر و موقعیت اجتماعی بهتر، کارایی بیشتر در مصرف، سلامتی بهتر، دستیابی بهتر به فرهنگ و فناوری فراهم می‌نماید. مکانیزم های تامین مالی دولتی سه انگیزه مهم برای تحقق سه هدف اصلی آموزش عالی (کیفیت، اثربخشی و کارایی) را در بر دارد. همچنین موجب افزایش عدالت و برابری فرصت در دسترسی به آموزش می‌گردد (سالمی و هاپتمن^۱، ۲۰۰۶). از سوی دیگر منابع مالی شخصی استقلال عملکرد موسسه و پاسخگویی را افزایش می‌بخشد. براساس گزارش سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (۲۰۰۷) انواع سازوکارهای تامین مالی در بخش آموزش در چهار طبقه بودجه‌های مذاکره‌ای یا ویژه، تامین مالی قطعی یا اختصاصی، فرمول‌های تامین اعتبار که در این روش از فرمول‌هایی جهت تعیین بودجه بخش آموزش استفاده می‌شود و تامین مالی عملکرد محور قرار می‌گیرند.

دیدگاه مبتنی بر تامین مالی توسط بخش خصوصی از فرضیه‌های نظریه سرمایه انسانی که در دهه ۱۹۶۰ توسط شولتز^۲ مطرح شده، نشأت گرفته شده است. مضمون اصلی نظریه سرمایه انسانی این نکته است که سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی، منجر به افزایش ظرفیت‌های مولد و بهره‌وری افراد می‌شود که این افزایش‌ها نیز به دریافتی اشخاص می‌افزاید. این دیدگاه، سیاست‌های تامین منابع مالی بخش آموزش عالی را به سمت اخذ شهریه، وام‌های تحصیلی دانشجویی و کمک دولت محدود می‌کند (نادری، ۱۳۸۰).

دیدگاه مبتنی بر تامین مالی توسط دولت برگرفته از تئوری‌های توسعه اقتصادی است. طبق این دیدگاه تامین منابع مالی آموزش عالی را نمی‌توان براساس بازده خصوصی توجیه کرد، بلکه نقش آموزش عالی به خصوص در کشورهای درحال توسعه بسیار فراتر است (عزتی، ۱۳۸۷). همچنین الگوهای پارنیونس و پریت^۳ (۲۰۱۰)، بار و کراوفورد^۴ (۲۰۰۵) و زایددمن و البرخت^۵ (۱۹۹۵) از جمله مهم‌ترین الگوها در این زمینه می‌باشند. باید از وضعیت فعلی که نظامی دوقطبی مبتنی بر اخذ شهریه و کمک مستقیم دولتی است به نظامی متوازن و چند منبعی که به صورت درون‌زا ایجاد شود، حرکت کرد. عواملی چون ۱- افزایش تعاملات و همکاری های بین المللی ۲- انگیزش مالی و روانی ۳- شبکه سازی اطلاعات ۴- تقویت ارتباطات ذینفعان ۵- تمهید قوانین و مقررات و آیین نامه های موردنیاز و توانمندسازی سازمان دانشگاه و اعضای هیئت علمی در این مسیر تاثیرگذار می‌باشد (عباسپور و همکاران، ۱۳۹۹). برحسب تعامل منابع مالی و تاثیر مباحث تامین مالی بر نظام آموزش عالی، سه مدل بوروکراتیک، مدل مبتنی بر بازار و مدل دانشکده‌ای به وجود آمده‌اند (رحمت آبادی و همکاران، ۱۳۹۶). منظور از مدل بوروکراتیک که به الگوی دولتی شناخته می‌شود، اختصاص کامل بودجه از طریق منابع معین دولتی است (پارنیونس و پریت، ۲۰۱۰). در مدل مبتنی بر بازار که به مدل تجاری مشهور است، نه تنها با استفاده از منابع مالی جایگزین، بلکه با ترکیبی از مشارکت‌کنندگان نظام آموزش عالی شامل متقاضیان، عرضه‌کنندگان خدمات آموزش عالی نمود می‌یابد. در مدل دانشکده‌ای نیز مدل به طور خلاصه مربوط به فعالیت موسسات آموزش عالی است که دولت به آن‌ها یارانه پرداخت می‌کند. در این مدل موسسات آموزش عالی مجاز به جذب سرمایه‌های خصوصی بوده و امکان مصرف آزادانه آن را دارند (لاپوفسکی^۶، ۲۰۱۱).

بررسی تطبیقی تامین منابع مالی و منابع درآمدی

طی سال‌های گذشته فرمول‌ها و روش‌های تامین مالی بسیار گسترده شده‌اند، در این روش‌ها و فرمول‌ها خروجی‌ها نقش مهمی ایفا می‌نمایند، در هر حال اجزای تامین مالی از کشوری به کشور دیگر متفاوت و متغیر است (نگی^۷، کواتس و نمث، ۲۰۱۴). طی دو دهه گذشته از میزان مبالغ تخصیصی به آموزش عالی از منابع بودجه عمومی و کمک‌های دولتی کاسته شده و با توجه به رونق کسب و کار و رشد صنعت بر میزان منابع حاصل از سرمایه‌گذاری افزوده شده و تاکید بر منابع حاصل از فعالیت‌های آموزشی و

¹ Salmi, J., & Hauptman, A.M

² Schultz

³ Praneviciene & Puraite

⁴ Baro & Crawford

⁵ Ziderman & Albrecht

⁶ Lapovsky

⁷ Nagy, Kovats., & Nemeth

تحقیقاتی دوجندان شده است (کانروی و اورهان^۱، ۲۰۱۵). بررسی روش‌های تامین مالی دانشگاه‌های معتبر در مناطق مختلف جهان، حاکی از کاهش وابستگی آن‌ها به بودجه دولت‌های ایالتی و افزایش اتکا به منابع مالی بدیل مانند فروش خدمات آموزشی و پژوهشی، درآمد موقوفات، قراردادهای خصوصی و کمک‌های موسسات و بنگاه‌های اقتصادی است. در زمینه تنوع بخشی منابع مالی این دانشگاه‌ها دو روند کلی وجود دارد؛ ۱- منابع تامین مالی آن‌ها بسیار متنوع شده است و ۲- چگونگی تخصیص بودجه دولت در میان موسسات تغییر کرده است. باتوجه به محدودیت‌های مالی بودجه‌ای و حمایتی دولتی، دانشگاه‌ها باید به سمت تنوع‌بخشی در جریان منابع درآمدی حرکت کنند و این تنوع‌بخشی تاثیر مستقیم بر پایداری مالی آن‌ها خواهد داشت (کیماتی و ایرونگو^۲، ۲۰۲۴). استفاده از روش‌هایی چون تغییر در پیکره آموزش عالی و بازنگری در نحوه تخصیص بودجه براساس اولویت‌ها و سیاست‌های خاص در آموزش عالی، اختصاص بودجه‌های انگیزشی، جذب کمک‌های خیرخواهانه از طریق اعطای مشوق‌های مالیاتی و قراردادهای اجتماعی می‌تواند در بهبود و ارتقاء منابع مالی دانشگاه‌ها موثر باشد. همچنین می‌توان با قراردادن معافیت‌های مالیاتی برای قراردادهای درآمدزای دانشگاه، این مسیر را هموار تر کرد (احتشام نژاد، پاکزاد بناب و رضانی، ۱۴۰۳). در ادامه منابع درآمدی دو نمونه از دانشگاه‌های برتر جهان ارائه شده است. همانطور که در جدول مشخص است، منابع مالی این دانشگاه‌ها متنوع شده و از وابستگی به حمایت دولتی کاسته شده و منابع جایگزین در ترکیب منابع درآمدی نقش مهمی ایفا می‌کنند.

جدول ۱: نسبت منابع درآمدی در دانشگاه‌های برتر جهان

منابع مالی	کالج دانشگاهی لندن (میلیون پوند)			آکسفورد (میلیون پوند)		
	نسبت	۲۰۲۴	نسبت	نسبت	۲۰۲۳	نسبت
شهریه و قراردادهای آموزشی	۱/۸۳	۵۰٪	۹۷۱	۴۸٪	۵۵۰	۱۸٪
حمایت دولتی	۲۲۸	۱۰٪	۲۲۹	۱۱٪	۲۲۵	۴٫۷٪
قراردادهای پژوهشی	۵۵۷	۲۶٪	۵۳۹	۲۷٪	۷۷۹	۵٫۲۵٪
سرمایه گذاری	۳۴	۲٪	۳۷	۲٪	۱۹۹	۵٫۶٪
موقوفات و خیریه	۲۸	۱٪	۳۵	۱٪	۲۳۸	۸٫۷٪
خدمات انتشارات	۰	۰	۰	۰	۷۴۸	۵٫۲۴٪
سایر منابع درآمدی	۲۳۵	۱۱٪	۲۲۰	۱۱٪	۳۱۵	۴٫۱۰٪
جمع	۲/۱۶۵	۱۰۰٪	۲/۳۱	۱۰۰٪	۳/۵۴	۱۰۰٪

در ادامه منابع مالی از محل بودجه عمومی و درآمد اختصاصی برخی از دانشگاه‌های دولتی ایران طی سال‌های ۱۴۰۲ الی ۱۴۰۴ ارائه شده است. درآمد اختصاصی شامل درآمد از محل خدمات آموزشی و فرهنگی، پژوهشی و تحقیقاتی، رفاهی و دانشجویی و سایر خدمات می‌باشد. با توجه به جدول وابستگی به بودجه عمومی مشخص می‌باشد که به طور میانگین این نسبت بالای ۷۵ درصد می‌باشد.

¹ Conroy .P.T & Urhan. S.K.

² Kimathi & Irungu

جدول ۲. منابع عمومی و اختصاصی درآمدی دانشگاه‌های دولتی (ارقام میلیون ریال)

دانشگاه	سال ۱۴۰۴			سال ۱۴۰۳			سال ۱۴۰۲		
	منابع عمومی (بودجه مصوب)	درآمد اختصاصی	نسبت بودجه	منابع عمومی (بودجه مصوب)	درآمد اختصاصی	نسبت بودجه	منابع عمومی (بودجه مصوب)	درآمد اختصاصی	نسبت بودجه
صنعتی شریف	۲۳,۸۲۷,۹۸۵	۷,۹۱۱,۹۰۰	%۷۵	۱۶,۰۶۴,۲۷۳	۵,۲۷۸,۱۸۲	%۷۵	۱۱,۴۶۹,۶۴۵	۳,۴۶۹,۵۰۰	%۷۷
تربیت مدرس	۲۱,۷۴۹,۷۸۶	۲,۶۹۲,۰۲۱	%۸۹	۱۵,۳۰۵,۳۱۲	۲,۴۷۳,۰۳۵	%۸۶	۱۳,۳۷۸,۰۸۴	۳,۹۱۸,۰۶۸	%۷۷
صنعتی امیرکبیر	۱۹,۱۲۴,۵۸۱	۵,۵۰۰,۰۰۰	%۷۸	۱۳,۵۴۶,۱۲۴	۳,۹۱۰,۰۰۰	%۷۸	۱۰,۴۷۷,۱۷۸	۳,۲۱۴,۰۰۰	%۷۷
تهران	۶۴,۹۶۰,۰۰۶	۱۸,۴۹۰,۳۴۴	%۷۸	۴۵,۵۴۸,۶۸۰	۱۳,۴۲۵,۳۰۳	%۷۷	۳۴,۰۳۲,۴۱۲	۹,۵۲۷,۶۳۵	%۷۸
علم و صنعت	۱۸,۲۱۶,۹۳۷	۴,۵۱۲,۰۰۰	%۸۰	۱۳,۴۱۴,۲۳۹	۳,۰۸۱,۸۱۸	%۸۱	۹,۷۶۸,۰۳۹	۲,۱۰۰,۰۰۰	%۸۲
شیراز	۲۳,۵۳۰,۷۲۰	۵۳۷۰,۷۷۲	%۸۱	۱۶,۵۶۲,۴۳۰	۳,۳۷۵,۰۹۱	%۸۳	۱۱,۳۶۳,۷۰۷	۱,۹۳۴,۸۴۷	%۸۵
خواجه نصیرالدین طوسی	۸,۲۰۰,۸۳۶	۱,۴۰۰,۰۰۰	%۸۵	۶,۱۴۴,۴۹۶	۱,۰۴۰,۰۰۰	%۸۶	۴,۶۱۵,۵۶۶	۸۱۹,۰۰۰	%۸۵
خوارزمی	۱۳,۲۶۸,۲۹۳	۱,۸۷۰,۰۰۰	%۸۸	۹,۰۹۴,۱۸۴	۹۴۰,۰۰۰	%۹۱	۶,۲۳۵,۶۳۱	۵۸۰,۰۰۰	%۹۱
علامه طباطبائی	۱۸,۱۰۰,۵۸۵	۱,۹۰۹,۰۹۱	%۹۰	۱۳,۲۹۲,۷۷۶	۱,۸۱۸,۱۸۲	%۸۸	۹,۱۵۴,۹۶۶	۷۴۰,۰۰۰	%۹۳
بین المللی امام خمینی(ره)	۷,۰۷۶,۱۸۸	۶۰۰,۰۰۰	%۹۲	۵,۴۷۷,۷۹۱	۲۰۰,۰۰۰	%۹۶	۳,۹۹۲,۸۶۵	۲۱۲,۰۰۰	%۹۵

بودجه‌ریزی در سطح کلان یک کشور به خصوص کشورهای در حال توسعه همیشه چالش برانگیز و دارای موانع و مشکلات فراوان بوده، به گونه‌ای که گاهی آن را به کلی از اهداف اصلی دور ساخته است (امینی مهر و امینی مهر، ۱۴۰۲). در لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ اعتبارات امور آموزش بالغ بر ۶۷۴ هزار میلیارد تومان پیش بینی شده است که نسبت به سال ۱۴۰۳ حدود ۵۴٪ رشد داشته است. این اعتبارات ۱۲,۵۳٪ از مصارف بودجه عمومی دولت را تشکیل می‌دهد. ذیل امور آموزش، فصل آموزش عالی قرار دارد که در بودجه ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۵۲ هزار میلیارد تومان برای آن پیش بینی شده است که در مقایسه با سال ۱۴۰۳ حدود ۶۲٪ رشد داشته است (لایحه بودجه سال ۱۴۰۴). بررسی سهم آموزش عالی از مصارف بودجه عمومی دولت در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که این سهم از حدود ۴٪ در سال ۱۳۹۸ به ۲,۸٪ در سال ۱۴۰۴ رسیده است.

تنوع بخشی در منابع مالی دانشگاه‌های دولتی

قرن بیست و یکم با تغییر و تحولات همه جانبه خود دانشگاه‌ها را بر آن داشته است تا در اهداف، چشم انداز، ماموریت و عملکرد خود تجدیدنظر کنند (پورجمشیدی و همکاران، ۱۴۰۴). به منظور راهبری نظام مالی بخش عمومی و فراهم کردن زمینه‌های ارتقای آن علاوه بر ظرفیت‌های قانونی، شناخت وضعیت موجود و همچنین ابزارهای مشوق مورد نیاز است (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱). یکی از چالش‌های کلیدی دانشگاه‌های مدرن، مشکل پایداری مالی است. به دلیل تغییر رویکردها برای تامین مالی موسسات آموزش عالی، کاهش بودجه دولتی و تاثیر عملکرد بر ظرفیت مالی آن‌ها و دسترسی به بودجه عمومی است (شهیدی و همکاران، ۱۴۰۳). تنوع بخشی در منابع مالی بر پایداری مالی دانشگاه‌های دولتی تاثیر مستقیمی دارد و همچنین مطابق با تئوری وابستگی به منابع می‌باشد (عبدالله و جعفر، ۲۰۲۳). اهداف تنوع بخشی شامل ۱- افزایش پایداری منابع مالی در برابر نوسانات بودجه عمومی ۲- افزایش استقلال دانشگاه در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری ۳- توسعه فعالیت‌های کارآفرین و ارتباط با صنعت و ۴- افزایش بهره‌وری از منابع موجود و جذب منابع جدید می‌باشد. با بررسی تطبیقی منابع مالی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، روند تغییرات نسبت منابع به کل قابل توجه می‌باشد. بدین شکل که در کشورهای توسعه یافته طی دهه گذشته بر نسبت منابع جایگزین افزوده و از نسبت حمایت دولت و شهریه تا حدودی کاسته شد. بررسی ادبیات منابعی چون ارائه خدمات

مشاوره‌ای، تجاری سازی دستاورهای آموزشی و پژوهشی و همچنین منابع حاصل از سرمایه‌گذاری را نشان می‌دهد(اکپا^۱، ۲۰۱۷).

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر حیث نتایج پژوهش، پژوهشی کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها به صورت کیفی می‌باشد. در تحلیل کیفی عمدتاً به مواردی از قبیل گردآوری، تحلیل، تفسیر و ارائه اطلاعات و داده‌های شفاهی، کلامی و کیفی اشاره دارد(کنو^۲ و همکاران، ۲۰۱۷). داده‌ها و اطلاعات موردنیاز به صورت میدانی و انجام مصاحبه با خبرگان مربوط به موضوع پژوهش گردآوری گردیده است. به منظور اطمینان از کفایت و تناسب اطلاعات، انتخاب مشارکت‌کنندگان به صورت نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع نقش‌ها و با پشتیبانی تکنیک گلوله برفی انجام شد که با توجه به ماهیت موضوع جامعه آماری پژوهش حاضر، خبرگان در حوزه مدیریت مالی و حسابداری بخش عمومی شامل مدیران مالی دانشگاه‌های دولتی، مدیران بودجه دانشگاه‌های دولتی، افراد شاغل در نهادهای مرتبط(دیوان محاسبات) و اساتید دانشگاه می‌باشند. تعداد افراد پاسخ دهنده و مصاحبه‌های انجام شده(تعداد نمونه) نیز از قبل مشخص نبوده و بستگی به زمان رسیدن به نقطه اشباع در تجزیه و تحلیل‌ها دارد(پیتون^۳، ۲۰۰۲). گردآوری و تحلیل به صورت همزمان پیش رفت و اشباع نظری بر پایه تعریف عملیاتی "عدم ظهور کد جدید در گفت و گوهای پی در پی" سنجش شد. روند انباشت کدها نشان داد که در مصاحبه‌های پایانی، صرفاً تعمیق و تصدیق مضامین موجود رخ داد و محتوای جدید معناداری پدید نیامد. بنابراین توقف در عدد ۱۷ از حیث کفایت داده‌ها و منطقی و کارآمد بود. در پژوهش حاضر برای مصاحبات صورت گرفته و براساس اشباع نظری تعداد ۱۷ مصاحبه انجام شد. مدت زمان مصاحبه‌ها به طور میانگین ۲۵ تا ۳۵ دقیقه به طول انجامید که اطلاعات خبرگان در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. اطلاعات مصاحبه شوندگان(خبرگان پژوهش)

ردیف	شرح	تعداد(نفر)	درصد
۱	مدیران مالی دانشگاه‌های دولتی	۶	۳۵ درصد
۲	مدیران بودجه دانشگاه‌های دولتی	۳	۱۸ درصد
۳	افراد شاغل در نهادهای مرتبط	۴	۲۳/۵ درصد
۴	اساتید دانشگاه	۴	۲۳/۵ درصد
جمع		۱۷	۱۰۰ درصد

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌های صورت گرفته با خبرگان، از روش تحلیل تم(مضامین) استفاده گردیده است. کدگذاری مضمون محور برخاسته از سنت نظریه داده بنیاد است و با هدف استخراج مفاهیم، مقوله‌ها و الگوهای معنایی در داده‌های کیفی طراحی شده است(چرمز^۴، ۲۰۰۶). در این روش یک فرایند ۶ مرحله‌ای شامل ۱- آشنایی و جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه با خبرگان ۲- کدگذاری داده‌های بدست آمده از مصاحبه ۳- تولید مضامین(تم‌ها) ۴- بررسی مضامین(تم‌ها) ۵- تعریف و نام گذاری مضامین(تم‌ها) و ۶- نوشتن نتایج تجزیه و تحلیل می‌باشد. در این پژوهش از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختار از طریق ۵ سوال اصلی و برای هر سوال سوالات فرعی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاصل از مصاحبه جمع‌آوری و سپس از طریق نرم افزار مکس کیودا^۵ کدگذاری انجام شد و سپس با کدهای اکتشافی مصاحبه مقایسه و در کنارهم قرار گرفتند.

¹ Ekpoh & Okpa

² Kenno

³ Patton

⁴ Charmaz

⁵ MAXQDA

یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از پژوهش براساس داده‌های گردآوری شده از مصاحبه‌ها در قالب ۵ سوال اصلی و مقوله‌های فرعی هر سوال مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت که نتایج هر مقوله به تفکیک ارائه شده اند.

مقوله وضعیت فعلی و چالش‌های تامین مالی و منابع درآمدی دانشگاه‌های دولتی ایران

جدول ۴: نتایج حاصل از تفسیر مقوله چالش‌های تامین مالی دانشگاه‌های دولتی ایران

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد های اکتشافی	فراوانی تکرار در مصاحبه ها
وضعیت فعلی و چالش‌های تامین مالی و درآمدی دانشگاه‌های دولتی	وابستگی به بودجه عمومی	وابستگی شدید منابع مالی به بودجه عمومی و درآمد نفت و وابستگی بیشتر در دانشگاه‌های علوم انسانی	۱۴
		تفاوت در پیش بینی بودجه و واقعیت به دلیل عدم ثبات اقتصادی و تورم و عدم تعدیل در بودجه تخصیصی بابت تورم	۱۱
		عدم استقلال پایداری منابع مالی و درآمدی به دلیل وابستگی به بودجه عمومی	۹
		کاهش سالیانه بودجه حقیقی دانشگاه‌ها و کسری اعتبارات در منابع مالی و درآمدی دانشگاه دولتی	۸
		سهم بسیار پایین درآمد اختصاصی از کل منابع و سهم اصلی درآمد اختصاصی از محل شهریه	۵
		وابستگی به یک منبع مشخص عامل عدم چابکی ساختار دانشگاه	۵
	رکود صنعت و اقتصاد و عدم مشارکت فعال دانشگاه در اقتصاد و رتبه بندی و درآمد اختصاصی	تاثیر و رکود اقتصادی و عدم مشارکت فعال دانشگاه در اقتصاد و رتبه بندی و درآمد اختصاصی	۶
		محدودیت‌های موجود در قوانین باعث عدم آزادی عمل دانشگاه‌ها و بازنگری در سیاست‌ها و آیین نامه‌ها در جهت اعطای اختیار برای درآمدزایی دانشگاه‌ها	۱۷
		رکود و عدم ثبات اقتصاد عامل عدم مشارکت فعال در قراردادهای آموزشی و پژوهشی	۶
		کاهش تصدی گری دولت در جهت مشارکت فعال دانشگاه در محیط اقتصادی	۴
	عدم چابکی ساختار دانشگاه در خصوص تغییرات محیطی	عدم چابکی و عدم ناب بودن ساختار دانشگاه	۴
		حذف فعالیت‌های فاقد ارزش افزوده در جهت چابکی و ناب شدن ساختار	۵
		موازنه در قوانین و مقررات در جهت چابکی و جلوگیری از هرج و مرج مالی	۴
	عدم استفاده از منابع مازاد مانند زمین و ساختمان‌ها در جهت بهره وری (مشارکت و اجاره و...)	عدم وجود برنامه در خصوص درآمد از محل املاک و نیاز به بازنگری در سیاست‌های مرتبط با درآمد املاک	۱۴
		طرح‌های مشارکت محور و اقتصادی مانند BOT و	۵

۹	عدم وجود منبع سرمایه گذاری در منابع مالی و درآمدی فعلی دانشگاه های دولتی	عدم استفاده از منبع سرمایه گذاری در تامین مالی دانشگاه	
۳	عدم اجرایی شدن طرح معاونت سازمان توسعه سرمایه گذاری در دانشگاه های دولتی به صورت فراگیر		
۵	تقویت طرح ها و ساختار موجود مانند شرکت های دانش بنیان و پارک ها در جهت منافع دانشگاه		
۴	محدودیت های مالی و تامین مالی در فعالیت های سرمایه گذاری و توسعه محور		
۷	عدم استفاده از منابع مالی خیریه و حامیان علم و دانشگاه و انجمن فارغ التحصیلان	سایر چالش ها	

براساس نتایج حاصل از جدول شماره (۴)، در خصوص مقوله فرعی وابستگی به بودجه عمومی این چالش بسیار مهم و تأثیرگذار در وضعیت عملکردی و استقلال مالی و عملیاتی دانشگاه های دولتی می باشد. عدم ثبات اقتصادی و عدم تعدیل در بودجه تخصیصی باعث تفاوت قابل ملاحظه در بودجه و هزینه های تحقق یافته دانشگاه های دولتی می شود که باعث کسری اعتبارات می شود. از سوی دیگر درآمد حاصل از شهریه به عنوان درآمد اختصاصی دانشگاه های دولتی نسبت به کل منابع مالی نسبت بسیار پایین تری می باشد. در خصوص مقوله فرعی رکود صنعت و اقتصاد و عدم مشارکت فعال دانشگاه های دولتی در محیط اقتصادی، نتایج بیانگر آن است که وضعیت اقتصادی فعلی بر عملکرد مالی و قراردادهای آموزشی و پژوهشی و مشارکت های اقتصادی آنان تأثیرگذار می باشد و همچنین چالش عدم وجود اختیار کافی و آزادی عمل در فرایندهای اجرایی در جهت درآمدزایی و تنوع بخشی و مشارکت های اقتصادی نیز مشهود می باشد. در خصوص مقوله فرعی عدم چابکی ساختار دانشگاه های دولتی، نیاز به بازنگری در ساختار به منظور بهبود ساختار در جهت حذف فعالیت های فاقد ارزش افزوده به همراه مدیریت بهینه منابع و مصارف وجود دارد. در خصوص مقوله فرعی عدم استفاده از ظرفیت های بلااستفاده با توجه به وجود این ظرفیت و موقعیت در اکثر دانشگاه های دولتی کشور، نیاز به برنامه ریزی راهبردی در خصوص استفاده از این ظرفیت ها در درآمدزایی و مشارک با بنگاه های اقتصادی وجود دارد. در خصوص مقوله فرعی عدم استفاده از منبع سرمایه گذاری، باید توجه داشت که این مورد در منابع فعلی دانشگاه های دولتی برخلاف دانشگاه های برتر جهان وجود ندارد و می بایست زیرساخت های مالی و اجرایی و اصلاحات در حوزه تصمیم گیری و اختیارات دانشگاه های دولتی انجام شود تا بتوانند از این طریق درآمدزایی و تنوع بخشی در منابع مالی و درآمدی داشته باشند. در جدول شماره ۵ نمونه اظهارنظر مصاحبه شوندگان در خصوص نمونه کدهای اکتشافی مقوله فوق ارائه شده است.

جدول ۵. نمونه اظهارنظر مصاحبه شوندگان در خصوص مقوله چالش های تامین مالی دانشگاه های دولتی ایران

کد مصاحبه شونده	کد اکتشافی	اظهارنظر مصاحبه شونده
R3	وابستگی شدید منابع مالی به بودجه عمومی و درآمد نفت و وابستگی بیشتر در دانشگاه های علوم انسانی	وابستگی به بودجه عمومی از اصلی ترین چالش تامین مالی دانشگاه های دولتی می باشد که بیش از ۹۰ درصد بودجه و منابع دانشگاه ها متکی به بودجه عمومی می باشد
R12	تفاوت در پیش بینی بودجه و واقعیت به دلیل عدم ثبات اقتصادی و تورم و عدم تعدیل در بودجه تخصیصی	اما مسئله مهم تاثیر تورم می باشد، زیرا دولت بودجه را بر یک اساس و پیش بینی تهیه می کند ولی در طول سال ۵ یا ۶ بار قیمت ها افزایش پیدا می کند، در واقع رشد هزینه ها به مراتب زیاد است و نیاز به تعدیل در این بودجه می باشد ولی تعدیلی صورت نمیگیرد و تفاوت وجود دارد.
R4	محدودیت های موجود در قوانین باعث عدم آزادی عمل دانشگاه ها و بازنگری در سیاست ها و آیین نامه ها در جهت اعطای اختیار برای درآمدزایی دانشگاه ها	باید توجه کرد که برای تنوع بخشی در منابع مالی و درآمدی ابتدا باید ساختار تصمیم و حوزه اختیار رو مورد بازنگری قرارداد، الان در وضعیت فعلی خیلی محدودیت های اداری و قانونی پیش روی دانشگاه های دولتی وجود دارد و آنها نمی توانند مستقل نسبت به درآمدزایی اقدام کنند.
R10	عدم چابکی و عدم ناب بودن ساختار دانشگاه	همین عدم چابکی ساختار فعلی دانشگاه های دولتی باعث وابستگی صرفاً به یک منبع مالی شده، ساختار دانشگاه باید به تغییرات محیطی واکنش مناسب نشان بدهد و چابک باشد و فعالیت های فاقد ارزش افزوده از زنجیره فعالیت ها حذف بشود.
R11	عدم وجود برنامه در خصوص درآمد از محل املاک و نیاز به بازنگری در سیاست های مرتبط با درآمد املاک	اکثر دانشگاه های دولتی ما این ظرفیت بلااستفاده رو دارند که زمین و ساختمان ها را در جهت مشارکت های اقتصادی بکار بگیرند و از این طریق درآمدزایی داشته باشند، باید به بحث قوانین هم توجه کرد که این اختیار به دانشگاه ها داده شده باشه که در این زمینه هیئت امنا اختیار کافی را دارد
R15	عدم وجود منبع سرمایه گذاری در منابع مالی و درآمدی فعلی دانشگاه های دولتی	در نسبت فعلی منابع درآمدی سرمایه گذاری وجود ندارد و می بایست دانشگاه های دولتی به این سمت بروند، البته اخیراً برخی دانشگاه نسبت به تاسیس صندوق های سرمایه گذاری اقدام کرده اند.
R14	عدم استفاده از منابع مالی خیریه و حامیان علم و دانشگاه و انجمن فارغ التحصیلان	در اکثر دانشگاه های دنیا یکی از منابع اصلی آن ها خیریه و منافع حاصل از موقوفات می باشد اما در تامین مالی دانشگاه های دولتی ما مرسوم نیست

مقوله منابع فعلی و پیشنهادی جهت تنوع بخشی به منابع مالی و درآمدی دانشگاه‌های دولتی

جدول ۶. نتایج حاصل از تفسیر مقوله منابع فعلی و پیشنهادی در تنوع بخشی به منابع مالی دولتی ایران

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد های اکتشافی	فراوانی تکرار در مصاحبه ها
منابع فعلی و پیشنهادی جهت تنوع بخشی به منابع مالی و درآمدی دانشگاه های دولتی	قراردادهای آموزشی، پژوهشی و خدماتی	ظرفیت آموزش در دانشگاه برای صنایع و بازار صنعت	۶
		نسبت پایین فعلی درآمد حاصل از قراردادهای آموزشی و پژوهشی	۸
		تاثیر بهبود ارتباط با صنعت بر درآمد حاصل از قراردادهای آموزشی و پژوهشی	۹
		مطابقت درآمد حاصل از قراردادهای آموزشی و پژوهشی با ماهیت دانشگاه	۶
		پروژه های علمی مشترک و مسئله محور با دانشگاه های همسایه	۲
	شهریه از طریق بازنگری در رابطه علت و معلولی بهای تمام شده خدمات و مبالغ دریافتی	الگوی مناسب جهت مبنای محاسبات شهریه	۷
		درآمد شهریه از محل پردیس ها	۳
		استفاده از ظرفیت پذیرش دانشجوی خارجی و ارز آوری	۵
		عدم منطق علت و معلولی و صرفه اقتصادی در مخارج دانشجو در برنامه ریزی های دولت	۸
	خیریه و موقوفات	برنامه ریزی در خصوص جذب منبع درآمدی از محل حامیان علم و دانشگاه و انجمن فارغ التحصیلان	۳
		منبع مالی خیریه و موقوفات	۵
		استفاده از تجارب خیرین در آموزش و پرورش	۲
	سایر منابع	تدوین برنامه راهبردی استراتژیک جهت درآمد حاصل از سرمایه گذاری به عنوان درآمد پایدار	۳
		تقویت مراکز رشد و مراکز آموزش آزاد	۴
		بهره وری از ظرفیت های بلااستفاده و تاسیس صندوق های سرمایه گذاری	۴
		ابزارهای نوین تامین مالی و فناوری محور	۵

براساس نتایج جدول شماره (۶)، در خصوص مقوله فرعی قراردادهای آموزشی و پژوهشی و خدماتی، استفاده از ظرفیت آموزش در دانشگاه‌ها برای صنایع و بازار صنعت بسیار مورد تاکید قرار گرفت تا نیاز آموزش دانش تئوریک و مباحث روز حرفه حسابداری، توسط اساتید دانشگاه و در قالب دوره‌های آموزشی در دانشگاه‌های دولتی برگزار شود. دانشگاه‌های دولتی همچنین می‌توانند از طریق انجام پروژه‌های کاربردی و مسئله محور برای دانشگاه‌های همسایه و منطقه و همچنین انجام پروژه‌های کاربردی مشترک در تامین منابع مالی برای دانشگاه‌های دولتی کوشا باشند. وضعیت اقتصادی و همچنین بهبود ارتباط با صنعت، تأثیر مستقیم و مؤثری در بهبود این منبع درآمدی دانشگاه‌های دولتی خواهد داشت و رشد و بهبود این مورد، باعث افزایش نسبت فعلی خواهد شد. در خصوص مقوله فرعی درآمد از محل شهریه، اکثر خبرگان در نبود الگوی مناسب جهت محاسبات شهریه و همچنین عدم منطق علت و معلولی در برنامه‌ریزی های نهادهای بالادستی تأکید داشتند و از نظر خبرگان نیاز به بازنگری در سیاست‌ها در این مقوله وجود دارد. در این خصوص منابع از محل پذیرش دانشجویان خارجی و بین الملل با توجه به دریافت ارزی و مقابله با تورم، منبع مناسبی در وضعیت فعلی تامین مالی دانشگاه‌های دولتی می‌تواند باشد. در خصوص مقوله فرعی سایر منابع، حرکت به سمت

منابع درآمدی از محل سرمایه‌گذاری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود و می‌بایست در این مورد برنامه‌ریزی راهبردی و بلندمدت تدوین شود.

در جدول شماره ۷ نمونه اظهارنظر مصاحبه‌شوندگان در خصوص نمونه کدهای اکتشافی مقوله فوق ارائه شده است.

جدول ۷. نمونه اظهارنظر مصاحبه‌شوندگان در خصوص مقوله منابع فعلی و پیشنهادی

کد مصاحبه‌شونده	کد اکتشافی	اظهارنظر مصاحبه‌شونده
R9	ظرفیت آموزش در دانشگاه برای صنایع و بازار صنعت	دانشگاه علاوه بر رسالت اصلی آن یعنی آموزش برای دانشجویان خودش، وقتی پتانسیل و ظرفیت هست چرا برای صنایع و بازار صنعت که متقاضی هستند دوره‌های آموزشی برگزار نکند؟ مبدأ و منشأ آموزش دانشگاه می‌باشد
R3	استفاده از ظرفیت پذیرش دانشجوی خارجی و ارز آوری	درآمد بسیار عظیمی که دانشگاه‌های دولتی بایستی جذب نمایند و ارز آوری نیز دارد از دانشجویان خارجی می‌تواند باشد. دانشگاه‌هایی که دامنه فعالیت آموزشی را به سمت دانشجویان بین‌الملل سوق داده‌اند از نظر جذب منابع و ترمیم بودجه بسیار قوی‌تر عمل کرده‌اند.
R10	منبع مالی خیریه و موقوفات	یکی از منابعی که می‌توانیم از آن استفاده کنیم خیریه و موقوفات هستند که در کشور ما هنوز جا نیافتاده است.
R15	تدوین برنامه راهبردی استراتژیک جهت درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری به عنوان درآمد پایدار	دانشگاه‌ها باید در جهت درآمدزایی از محل سرمایه‌گذاری اقدام کنند، دانشگاه ما چند مورد صندوق نورآوری ایجاد نموده که می‌تونه به پایداری جریان درآمدی دانشگاه و کاهش وابستگی به بودجه کمک کند.

مقوله فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه‌های دولتی

جدول ۸. نتایج حاصل از تفسیر مقوله فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه‌های دولتی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کدهای اکتشافی	فراوانی تکرار در مصاحبه‌ها
فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه‌های دولتی	چالش‌های فعلی	بودجه ریزی فعلی سنتی و به صورت افزایشی	۱۳
		اصلاح ساختار بودجه ریزی جهت کاهش وابستگی به بودجه عمومی	۸
		عدم استقلال مالی دانشگاه‌ها در فرایند فعلی تخصیص بودجه	۵
		عدم تخصیص بودجه عادلانه بودجه و همچنین عدم مدیریت کارآمد و افق دید بلندمدت در دانشگاه‌های دولتی	۹
		رکود و عدم ثبات اقتصادی عاملی در کاهش تخصیص بودجه و عدم توانایی حمایت کافی و بهبود تخصیص بودجه به دلیل کسری‌ها و ناترازی‌ها	۸
		افزایش تعداد دانشجو و دانشگاه دولتی چالش در تخصیص بودجه	۴
		محدودیت‌های اجرایی بودجه ریزی عملیاتی (بیس اطلاعاتی، سیستم مناسب و ...)	۸
	پیشنهادات برای بهبود	برنامه ریزی در جهت ایجاد درآمد پایدار از محل بودجه تخصیص و طرح‌های توسعه‌ای	۴
		تدوین شاخص‌هایی در تخصیص بودجه متناسب با هر فعالیت	۸
		تقویت معیارهای عملکردی در تخصیص بودجه مطابق با برنامه هفتم توسعه	۹

براساس نتایج جدول شماره (۸)، اکثر خبرگان بر ساختار سنتی و بودجه‌ریزی بر مبنای افزایشی تأکید داشتند و اینکه اصلاح ساختار موجود در جهت کاهش وابستگی به بودجه عمومی که چالش اصلی وضعیت فعلی تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی می‌باشد، ضروری است. براساس نظرات خبرگان بودجه‌ریزی می‌بایست براساس میزان خروجی و عملکرد دانشگاه‌های دولتی، فارغ از یکسان بودن تعداد دانشجویان یا سایر عوامل صورت بگیرد. همچنین بحث رکود و عدم ثبات اقتصادی باعث شده طی چند سال گذشته حمایت مالی مناسبی از دانشگاه‌های دولتی صورت نگیرد و رشد بودجه صرفاً به دلیل تورم باشد که نیاز به تنوع بخشی در منابع مالی و درآمدی و لزوم خودگردان شدن دانشگاه‌ها را برجسته تر نموده است. براساس نظرات خبرگان حرکت به سمت بودجه‌ریزی عملیاتی و مطابق با برنامه هفتم توسعه کشور، تدوین شاخص‌هایی در تخصیص بودجه متناسب با فعالیت‌ها ضروری می‌باشد که در این مورد باعث تقویت معیارهای عملکردی در تخصیص و مدیریت بهتر منابع و مصارف را در پی خواهد داشت.

در جدول شماره ۹ نمونه اظهارنظر مصاحبه‌شوندگان در خصوص نمونه کدهای اکتشافی مقوله فوق ارائه شده است.

جدول ۹. نمونه اظهارنظر مصاحبه شوندگان در خصوص مقوله فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه های دولتی

کد مصاحبه شونده	کد اکتشافی	اظهارنظر مصاحبه شونده
R5	بودجه ریزی فعلی سنتی و به صورت افزایشی	فرایندی که بودجه ریزی داره طی میکنه سنتی و براساس یک سری معیار مانند تعداد دانشجو و.. نسبتی به بودجه سال قبل اضافه می شود و معیارهای عملکردی رو ندارد. البته در برنامه هفتم مواردی ارائه شده ولی هنوز خیلی جای کار دارد.
R1	تدوین شاخص هایی در تخصیص بودجه متناسب با هر فعالیت	روکیرد بودجه باید مبتنی بر معیارهای مشخص در هر حوزه فعالیت دانشگاه باشد و بودجه بر این اساس تخصیص پیدا کند و باید دانشگاه ها رتبه بندی بشوند تا در جهت بهبود مدیریت منابع و مصارف حرکت کنند.

مقوله فرایند ارتباط با صنعت در دانشگاه های دولتی

جدول ۱۰. نتایج حاصل از تفسیر مقوله فرایند ارتباط با صنعت در دانشگاه های دولتی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد های اکتشافی	فراوانی تکرار در مصاحبه ها
فرایند های ارتباط با صنعت	چالش های فعلی	ارتباط با صنعت صرفا شکلی و در واقعیت با ایده آل مورد انتظار فاصله زیادی دارد	۱۲
		تصدی گری حداکثری دولت عاملی در عدم ارتباط مناسب با صنعت و وضعیت فعلی ارتباط دولت با دولت	۵
		عدم ثبات اقتصادی در جهت فعالیت های تحقیق و توسعه توسط صنعت	۱۰
		بوروکراسی های فعلی و عدم آزادی عمل دانشگاه	۶
		اثر بخشی دستاوردهای دانشگاهی برای صنعت و جلب اعتماد صنعت به دانشگاه	۱۰
		افق دید و برنامه ریزی های کوتاه مدت در صنعت و دانشگاه (صرفا حفظ نه توسعه)	۳
		شناخت متقابل و اثر بخش از توانمندی ها و ظرفیت های یکدیگر	۶
	پیشنهادهای برای بهبود	نیاز به بازنگری در قوانین و دستورالعمل های ارتباط با صنعت در جهت درآمدزایی دانشگاه	۹
		مسئله محوری و حل چالش های صنعت در رساله ها و پایان نامه ها و کاهش شکاف تئوری و عمل (پیشنهادهای اجرایی و حل مسئله)	۱۱
		تحقق اهداف خصوصی سازی، تحقق هدف رابط اثر بخش با صنعت	۶
		تقویت مراکز رشد و مراکز آموزش آزاد	۴
		بازنگری در ساختار ایجاد و فعالیت شرکتهای دانش بنیان در جهت منافع دانشگاه	۵
		ابزارهای تغییر روش در ارتباط با صنعت (عضویت صنعت گران در هیئت امنا، اصلاح آیین نامه ها و.....)	۳

براساس نتایج جدول شماره (۱۰)، براساس نظرات خبرگان، وضعیت ارتباط با صنعت فعلی دانشگاه‌های دولتی تفاوت و فاصله بسیار زیادی با ایده آل و شاخص‌های مورد انتظار دارد و این ارتباط بیشتر بر روی کاغذ و دستورالعمل‌ها می‌باشد که در این خصوص نیاز به شناخت متقابل دانشگاه و صنعت از یکدیگر در خصوص ظرفیت‌ها و توانمندی‌های متقابل وجود دارد و می‌بایست صنعت به دانشگاه اعتماد داشته و دستاورهای دانشگاه برای صنعت جذاب و مؤثر باشد. همچنین مشکلات اقتصادی باعث شده صنعت پایداری لازم را نداشته باشد و در جهت تحقیق و توسعه و ارتقای کیفیت و فناوری که مبدأ آن دانشگاه می‌باشد حرکت نکند. دولت نیز می‌بایست با اعطای اختیار عمل لازم و اصلاح ساختار تصمیم توسط دانشگاه به بهبود و توسعه این رابطه کمک نماید. براساس نظرات خبرگان نیاز به بازنگری در قوانین و دستورالعمل‌های موجود در جهت مشارکت فعال‌تر دانشگاه‌های دولتی در محیط اقتصادی و جذب منابع مالی ضروری می‌باشد که در این خصوص باید به مسئله محوری و تأکید بر حل چالش‌های صنعت توسط دانشگاه‌ها اهمیت بسزایی داده شود. با تحقق این هدف شکاف دانشگاه و بازارکار تا حدودی کاهش پیدا می‌کند.

در جدول شماره ۱۱ نمونه اظهارنظر مصاحبه شوندگان در خصوص نمونه کدهای اکتشافی مقوله فوق ارائه شده است.

جدول ۱۱. نمونه اظهارنظر مصاحبه شوندگان در خصوص مقوله فرایند ارتباط با صنعت

کد مصاحبه شونده	کد اکتشافی	اظهارنظر مصاحبه شونده
R13	ارتباط با صنعت صرفاً شکلی و در واقعیت با ایده آل مورد انتظار فاصله زیادی دارد	در ارتباط با وضعیت ارتباط با صنعت، به نظرم این واقعیت دارد که رابطه فعلی دانشگاه و صنعت مناسب نیست و صرفاً رابطه دستوری و شکلی است به رابطه دولت با دولت تعبیر می‌شود.
R7	اثربخشی دستاوردهای دانشگاهی برای صنعت و جلب اعتماد صنعت به دانشگاه	این رابطه با صنعت دوطرفه و اثربخش باشد، صنعت باید از دانشگاه منفعت و سود ببیند وضعیت فعلی باعث شده دانشگاه نتواند پاسخ نیاز صنعت رو بدهد و صنعت روز به روز بی‌اعتمادتر شده به دانشگاه و پروژه‌ها را کمتر بدهد و دانشگاه هم در همین لاک خودش باقی بماند.
R8	نیاز به بازنگری در قوانین و دستورالعمل‌های ارتباط با صنعت در جهت درآمدزایی دانشگاه	در حال حاضر محدودیت‌هایی که وجود دارد که باعث شده ارتباط با صنعت کارایی لازم خودش را نداشته باشد و نیاز به برنامه ریزی راهبردی برای ارتباط متقابل و اثربخش دو طرفه وجود دارد.
R5	ابزارهای تغییر روش در ارتباط با صنعت (عضویت صنعت گران در هیئت امناء، اصلاح آیین نامه ها و.....)	ابزاری های تغییر روش باید بکار گرفته شود تا ارتباط با صنعت به بهبودی برسد و منافع مالی برای دانشگاه داشته باشد. مثلاً عضویت صنعت گران استانی در هیئت امناء یا ارتباط خیلی از آیین نامه ها به ارتباط با صنعت اساتید

مقوله فرایند تشکیل شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه

جدول ۱۲. نتایج حاصل از تفسیر مقوله تشکیل شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه

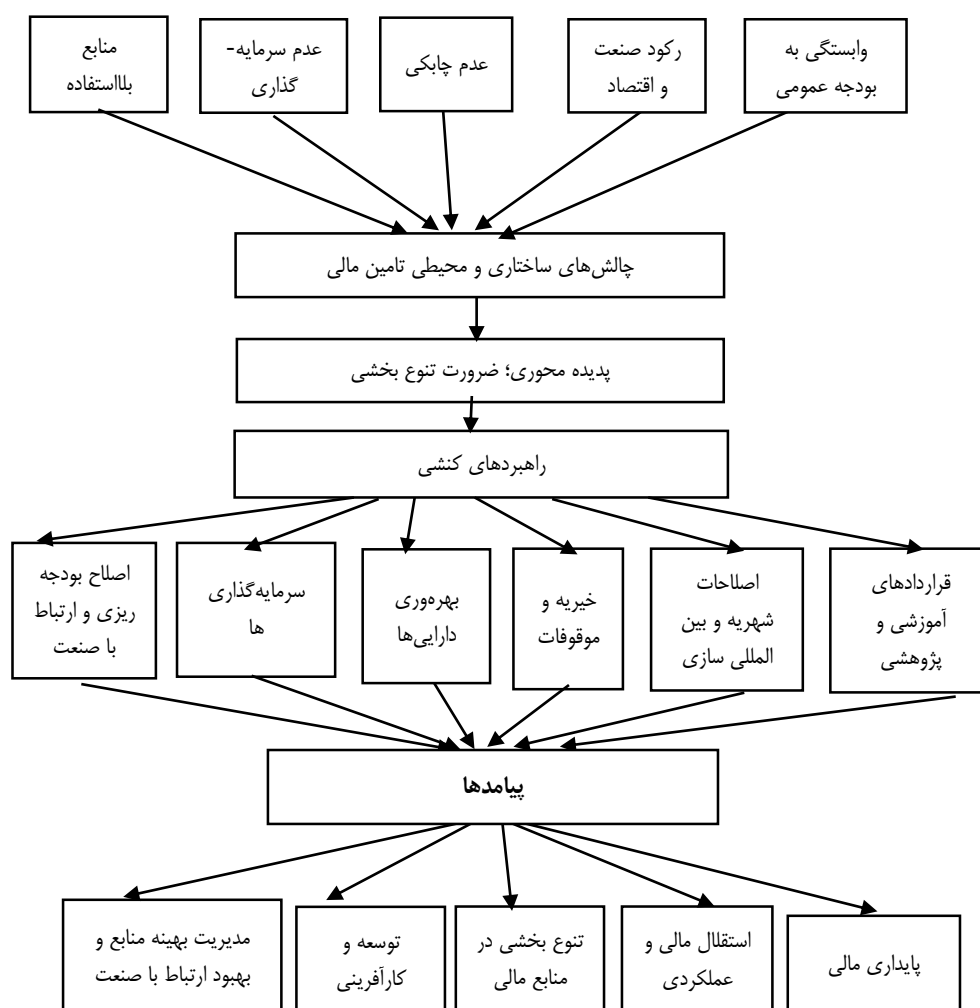
مقوله اصلی	کدهای اکتشافی	فراوانی تکرار در مصاحبه ها
تشکیل شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه	شرکت سرمایه گذاری نیاز اساسی دانشگاه دولتی در تامین منابع مالی و درآمدی	۱۰
	در شرکت سرمایه گذاری هدف خصوصی سازی و خروج از مدل بروکراتیک	۷
	تخصص گرایی و استفاده از ظرفیت های علمی و دانش دانشگاه در شرکت سرمایه گذاری	۴
	شرکت سرمایه گذاری واسطه در تجاری سازی میان دانشگاه و صنعت	۸
	رابطه متقابل و اثربخش دانشگاه و شرکت سرمایه گذاری	۶
	تاسیس صندوق های سرمایه گذاری در شرکت سرمایه گذاری	۹
	اعطای مشوق ها و محرک های مالی و مالیاتی در تسهیل و اثربخشی فعالیت شرکت سرمایه گذاری	۴
	محدودیت های اولیه مالی در تشکیل شرکت سرمایه گذاری	۵

در ارتباط با نتایج حاصل از مصاحبه با خبرگان در خصوص مقوله اصلی پنجم یعنی تشکیل شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه های دولتی، براساس نظر خبرگان این اقدام با هدف خروج از مدل بروکراتیک و حرکت به سمت مدل بازار مطابق با ادبیات پژوهش همخوانی دارد و استفاده از ظرفیت های موجود در دانشگاه باید در دستور کار قرار بگیرد. با بررسی تطبیقی دانشگاه های برتر جهان مشاهده شد که دانشگاه ها از طریق شرکت های واسطه نسبت به خروجی سازی و مشارکت در محیط اقتصادی فعالیت دارند و از این طریق اهداف تنوع بخشی به منابع مالی و درآمدی دانشگاه صورت می پذیرد. در تاسیس و فعالیت شرکت سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه دولتی می بایست به رابطه مناسب و اثربخش شرکت با دانشگاه توجه شود به گونه ای که شرکت در نقش بازوی مالی دانشگاه فعالیت کند. تاسیس صندوق های سرمایه گذاری و اعطای مشوق های مالی و مالیاتی جهت تسهیل فعالیت شرکت حائز اهمیت می باشد.

در جدول شماره ۱۳ نمونه اظهار نظر مصاحبه شوندگان در خصوص نمونه کدهای اکتشافی مقوله فوق ارائه شده است.

جدول ۱۳. نمونه اظهار نظر مصاحبه شوندگان در خصوص مقوله تشکیل شرکت سرمایه گذاری

کد مصاحبه شونده	کد اکتشافی	اظهار نظر مصاحبه شونده
R6	شرکت سرمایه گذاری نیاز اساسی دانشگاه دولتی در تامین منابع مالی و درآمدی	در واقع این عمل مسلماً فلسفه خوبی دارد چون در دانشگاه های برتر جهان پیاده سازی شده و نتیجه مثبت گرفتند و از وابستگی آنها به بودجه عمومی کاسته شده و یکی از پررنگ ترین کارها و اقدامات دانشگاه ها در ورود به صنعت ایجاد شرکت های سرمایه گذاری می باشد
R5	شرکت سرمایه گذاری واسطه در تجاری سازی میان دانشگاه و صنعت	در وضعیت حاضر دانشگاه در جهان خودشان مستقیماً وارد فعالیت تجاری نمی شوند بلکه از طریق شرکت های واسطه و سرمایه گذاری وابسته به دانشگاه اقدام می کنند و باید به رابطه اثربخش و متقابل دانشگاه و شرکت نیز توجه کرد.

شکل ۱: مدل کیفی تنوع بخشی منابع تأمین مالی دانشگاه های دولتی

نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر، شناسایی منابع مالی به منظور تنوع بخشی در جریان منابع مالی و درآمدی دانشگاه های دولتی می باشد. براساس یافته های پژوهش روش کیفی حاصل از مصاحبه با خبرگان (جدول شماره ۴ الی ۱۳)، در خصوص مقوله اول، چالش های فعلی تامین مالی دانشگاه های دولتی، مقوله های فرعی وابستگی به بودجه عمومی، رکود صنعت و اقتصاد و عدم مشارکت فعال دانشگاه در محیط اقتصادی، عدم چابکی ساختار دانشگاه های دولتی در خصوص تغییرات محیطی، عدم استفاده از منابع و ظرفیت های بلااستفاده در جهت بهره‌وری، عدم وجود منبع سرمایه گذاری در نسبت منابع مالی و همچنین سایر چالش هایی مانند عدم وجود منابع موقوفات و خیریه مورد تایید قرار گرفت. در خصوص مقوله دوم، منابع فعلی و پیشنهادی جهت تنوع بخشی براساس نظرات مصاحبه شونده‌گان، مقوله های فرعی قراردادهای آموزشی، پژوهشی و خدماتی، بازنگری در محاسبات منبع مالی شهریه، خیریه و منافع حاصل از موقوفات و سایر منابع پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت. در خصوص مقوله سوم، فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه های دولتی، چالش های اصلی سنتی بودن و افزایشی بودن فرایند بودجه، تخصیص عادلانه و مبتنی بر شاخص های فعالیت محور و همچنین رکود و عدم ثبات اقتصادی عاملی در کاهش تخصیص بودجه و عدم توانایی حمایت کافی و بهبود تخصیص بودجه به دلیل کسری ها و ناترازی ها بود و پیشنهادات بابت بهبود وضعیت فعلی شامل تدوین شاخص هایی در تخصیص بودجه متناسب با هر فعالیت و تقویت معیارهای عملکردی در تخصیص بودجه مطابق با برنامه هفتم توسعه بود. در خصوص مقوله چهارم،

فرایند ارتباط با صنعت در دانشگاه‌های دولتی، چالش‌های عدم اثربخشی دستاوردهای دانشگاهی برای صنعت و جلب اعتماد صنعت به دانشگاه، ارتباط با صنعت صرفاً شکلی و در واقعیت با ایده آل مورد انتظار فاصله زیادی دارد و پیشنهادهای برای بهبود همچون مسئله محوری و حل چالش‌های صنعت در رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها و کاهش شکاف تئوری و عمل (پیشنهادهای اجرایی و حل مسئله) در این مقوله بررسی شد. در خصوص مقوله پنجم، تأسیس شرکت سرمایه‌گذاری وابسته به دانشگاه، اجماع نظرات بر این بود که شرکت سرمایه‌گذاری می‌تواند در جهت تأمین منابع مالی و درآمدی دانشگاه دولتی و همچنین یک بازوی درآمد عمل کند و تأسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری در این مقوله مؤثر می‌باشد. درواقع مطابق با ادبیات (روحانی و همکاران، ۱۳۹۸؛ عباسپور و همکاران، ۱۳۹۹؛ اکپو اوکپا، ۲۰۱۷) به وجود چالش تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی اشاره گردیده بود، در پژوهش‌های مرتبط عموماً به بررسی چالش‌های وضعیت تأمین مالی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و لزوم تنوع بخشی در منابع مالی دانشگاه‌های پرداختند. اما در این پژوهش براساس مصاحبه با خبرگان که در محیط اجرایی دانشگاه‌های دولتی مستقیماً با موضوع درارتباط هستند، مولفه‌های تأثیرگذار در خصوص هر مقوله شناسایی گردید. همچنین در این پژوهش، با تمرکز بر دانشگاه‌های دولتی از طریق مصاحبه با خبرگان موجود مرتبط با موضوع بررسی کامل چالش‌های موجود در قالب مقوله‌های فرعی، منابع پیشنهادی در قالب مقوله‌های فرعی و شناسایی کدهای اکتشافی (مؤلفه) های دخیل در این مورد پرداخته شد و در کنار شناسایی و تحلیل چالش‌ها و منابع پیشنهادی، به بررسی فرایند تخصیص بودجه به دانشگاه‌های دولتی و چالش‌های موجود و پیشنهادهای در جهت بهبود وضعیت موجود در جهت منافع دانشگاه‌های دولتی پرداخته شد. همچنین فرایند ارتباط با صنعت مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و چالش‌های اجرایی موجود و پیشنهادهای شناسایی شد. تشکیل شرکت سرمایه‌گذاری وابسته به دانشگاه به عنوان بازوی مالی و درآمدی دانشگاه در جهت تنوع بخشی از نظر مصاحبه‌شوندگان مورد بررسی قرار گرفت و مؤلفه‌های مرتبط با این موضوع استخراج گردید.

پیشنهادهای محدودیت‌ها

در پژوهش حاضر با توجه به چالش‌های مطرح شده در ادبیات و همچنین نتایج حاصل از مصاحبه با خبرگان، به بررسی منابع مالی و درآمدی جایگزین در جهت تنوع بخشی در منابع مالی دانشگاه‌های دولتی پرداخته شد. به عنوان پیشنهادهای ۱- بررسی عوامل مؤثر بر پایداری جریان منابع مالی و درآمدی دانشگاه‌های دولتی اهمیت ویژه‌ای دارد. در این خصوص ارتباط و پیوند زدن منابع مالی مانند بودجه آموزش عالی به منابعی پایدار مانند برخی مالیات‌ها در جهت اطمینان از عدم بی‌ثباتی در زمان‌های مختلف ضروری می‌باشد. همچنین ۲- بررسی اختصاصی محدودیت‌های موجود در برخی از مقوله‌های مورد بررسی این پژوهش مانند فرایند ارتباط با صنعت و بررسی موردی برخی از دانشگاه‌های دولتی و رویه‌های اجرایی فعلی در عمل به منظور شناسایی نقاط ضعف در محیط اجرایی و ارائه پیشنهادهای کاربردی و اجرایی درخصوص مقوله مورد بررسی می‌تواند مناسب باشد.

در خصوص محدودیت‌ها، در ارتباط با دانشگاه‌های برتر جهان، سالیانه گزارشی جامع از عملکرد دانشگاه^۱ شامل اطلاعات و شاخص‌های مالی منتشر می‌شود که یک پایگاه اطلاعاتی جامع برای بررسی وضعیت این دانشگاه‌ها و بررسی تطبیقی می‌باشد. در کشور ما چنین گزارشی در وب سایت دانشگاه‌ها به طور عموم منتشر نمی‌شود که به منظور بررسی و شناسایی وضعیت فعلی در دانشگاه‌های دولتی ضروری می‌باشد.

¹ Annual Financial Report

منابع

- احتشام نژاد، احسان؛ پاکزاد بناب، مهدی و رضائی، مهدی (۱۴۰۳). ارائه چارچوبی برای نحوه تامین مالی آموزش عالی ایران براساس مطالعه الگوهای جهانی، پژوهش های مدیریت عمومی. ۱۷(۶۶)، ۱۴۵-۱۷۸.
- امینی مهر، اکبر؛ امینی مهر، امین (۱۴۰۲). بررسی میزان موفقیت اصلاح نظام بودجه ریزی کشور از دیدگاه کارکنان و مدیران دولتی، دوفصلنامه حسابداری دولتی، ۹(۱۸)، ۲۰۶-۱۸۸.
- پورجمشیدی، مریم؛ نورافروز، علی حسین؛ کریمی عزیزآبادی، علی و گلی روشن، حسین (۱۴۰۴). در جستجوی ارتباط بین دانشگاه و جامعه در قرن بیست و یکم: مروری نظام مند بر ادبیات. نامه آموزش عالی، ۱۸(۷۲)، ۸۵-۶۱.
- رحمانی، علی؛ ملانظری، مهناز؛ فعال قیومی، علی؛ محمودخانی، مهناز؛ بهبهانی نیا، پریسا سادات؛ پارسایی، منا؛ قدیریان آرانی، محمدحسین و خدیور، آمنه (۱۴۰۱). طراحی مدل بلوغ مدیریت مالی و حسابداری واحدهای گزارشگر بخش عمومی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۲۹(۲)، ۳۱۰-۲۸۷.
- روحانی، شادی؛ رحیمیان، حمید؛ عباسپور، عباس؛ بروزیان، صمد و گرایی نژاد، غلامرضا (۱۳۹۸). تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه ها؛ راهی به سوی ثبات مالی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۵(۱)، ۷۷-۹۵.
- روشن، احمدرضا (۱۳۹۲). رهیافت هایی برای تامین مالی دانشگاه های دولتی. ششمین کنفرانس توسعه نظام مالی در ایران. تهران. ۱-۲۶.
- شهیدی، سینا؛ امینی خوزانی، محسن؛ سروی، اعظم؛ عرب زاده، میثم؛ عطاراسدی، مریم (۱۴۰۳). نظریه اتصال سست، متنوع سازی درآمدها و پایداری مالی در آموزش عالی، دوفصلنامه حسابداری دولتی، ۱۱(۲۱)، ۱۸۸-۱۶۸.
- عباسپور، عباس؛ کرامتی تولایی، محمد مهدی؛ رحیمیان، حمید و جهانگرد، اسفندیار (۱۳۹۹). تدوین الگوی تامین مالی نظام آموزش عالی ایران مبتنی بر نظریه داده بنیاد. فصلنامه علمی و پژوهشی حکمرانی علم و فرهنگ، ۴۹(۱)، ۱۸۷-۲۱۸.
- عزتی، میترا (۱۳۸۷). مروری بر تجربیات کاربرد بودجه ریزی عملیاتی در نظام آموزش عالی برخی از کشورهای جهان. مجله اقتصاد، برنامه ریزی و بودجه، ۱۳(۱)، ۱۵۵-۱۸۶.
- گزارش ارزیابی عملکرد قانون بودجه سال ۱۴۰۳ حوزه آموزش عالی و تحقیقات. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- لایحه و قانون بودجه کل کشور برای سال های ۱۴۰۲ الی ۱۴۰۳. سازمان برنامه و بودجه کشور.
- محمدی بازرگانی، علی؛ مرتضی نیا، حمید (۱۴۰۲). الگوی بودجه ریزی مشارکتی در زیرسیستم برنامه و بودجه دانشگاهی. پژوهش های راهبردی بودجه و مالیه، ۴(۲)، ۷۷-۴۵.
- نادری، ابوالقاسم (۱۳۸۹). اقتصاد آموزش و جایگاه آن در نظام آموزش عالی ایران. مجله پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۱(۳)، ۱۷۳-۲۱۶.
- ناصری، حسین؛ کرمی، غلامرضا و حجازی، رضوان (۱۴۰۲). ارائه الگوی ارتقای آموزش رشته حسابداری در آموزش عالی کشور. بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۳۰(۲)، ۳۸۰-۳۹۷.
- یزدانی، شهرام؛ دشتی رحمت آبادی، مرضیه؛ درخشان، اکبر و غلامی، حسن (۱۳۹۶). بررسی نقادانه الگوهای تامین و تخصیص مالی در آموزش عالی. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی مشهد، ۸(۲)، ۱۱-۳.
- Abbaspour, A.; Karamati Tavallaie, M.M.; Rahimian, H & Jahangard, E. (2020). Compilation of the financing model of iran higher education system based on grounded theory. Culture strategy quarterly, 49(1):187-218. (In Persian). 10.22034/jsfc.2020.109878
- Aminimehr, A; Aminimehr, A; (2023). Assessing the Success Rate of Reforming the Countrys Budgeting System From the Perspective of Government and Employees and Managers, Governmental Accounting, 9(18), 187-206. 10.30473/gaa.2023.57934.1457
- Bekhradnia, B. and N. Bailey (2008). Demand for Higher Education to 2029, London, UK: Higher Education Policy Institute.
- Charmaz, K. (2006). Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis. Sage. 0761973532, 9780761973539
- Conroy. P.T & Urhan, S.K. (2015). Federal and State funding of higher education . Achartbook from the PEW charitable trusts.
- Ehteshamnejad, E., Pakzad Bonab, M., & Ramezani, M. (2025) Presentations on How to Finance Iran's Higher Education Based on the Global Study Model. Public Management Researches, 17 (66), 145-178. (In Persian). 10.22111/jmr.2024.47134.6112
- Ekpoh, U.I. & Okpa, O.E.(2017). Diversification of source of funding university education for sustainability: challenge and strategic for improvement. Journal of education, society and behavioral science. 21(2). 1-8. 10.9734/JESBS/2017/34494

- Ezzati, M. (2008). Applying Performance Indicators on Financial Recourses Allocations, i.e. Performance Budgeting, in Higher Education Systems of Some Countries, The Journal of Planning and Budgeting, , 13 (1): 155-185. (In Persian). 20.1001.1.22519092.1386.13.1.3.1
- Iran's General Budget Law for the years 2023 to 2025.
- Jaafar Abdullah, J. Latiff, A.R.A. Daud, Z.M & Osman, M.N.H. (2023). Does revenue diversification strategy affect the financial sustainability of Malaysian universities? A panel data analysis. Journal of higher education policy. (36). 116-143. 10.1057/s41307-021-00247-9
- Kimathi, B. K., & Irungu, A. M. (2024). Revenue Diversification on Financial Sustainability of Public Universities in Kenya. Journal of Finance and Accounting, 4(3), 31-41. 10.70619/vol4iss3pp31-41
- Lapovsky .L.(2011). The Higher Education Business Model. Innovation and Financial Sustainability. TIAA-CREF Institute.
- Mohhamadi Bazargani, A & Mortezaania, H.(2023). Participatory budjeting model in the university program and budget subsystem. Budjet and Finance Strategic Research.2(4). 45-77(in Persian). 20.1001.1.27171809.1402.4.2.2.4
- Naderi, A.(2001). Economics of Education and its Status in Iranian Educational System Quarterly Journal of Research and Planning in Higher.21(3), 173-216(In Persian). https://journal.irphe.ac.ir/article_702696.html
- Nagy. S.G. Kovats, G. & Nemeth, A.O.(2014). Governance and Funding of Higher Education – International Trends and Best Practices. Social and Behavioral Sciences. 10.1016/j.sbspro.2014.01.190
- Naseri, Hosein, Karami, Gholam Reza & Hejazi, Rezvan (2023). Providing a Model for the Enhancement of Accounting Education in Higher Education in Iran. Accounting and Auditing Review.30(2). 380-397. (in Persian). 10.22059/acctgrev.2023.352494.1008770
- Performance evaluation report of the 2024 budget law in the field of higher education and research. Research Center of the Islamic Consultative Assembly of Iran. (in Persian).
- Pourjamshidi, M. Noorafroz, A.H. Karimi Azizabadi, A & Goliroshan, H. (2025). In search of university-Society relationship in the 21st century: A systematic review of the literature. Higher education letter. 18(72). 61-85. (In Persian). 10.22034/hel.2025.2025076.1953
- Praneviciene, B. & Puraite, A. (2010). The Financing Methods of Higher Education System. Jurisprudence. 4(8). Pp.335-356. <https://philpapers.org/rec/PRATFM>
- Rahmani, Ali; Mollanazari, Mahnaz; Faal Ghayoumi, Ali; Mahmoudkhani, Mahnaz; Behbahaninia, Parisa sadat; Paesaei, Mona; Ghadirian Arani, Mohamad Hossein & Khadivar, Ameneh (2022). Desin of the Financial Management and Accounting Maturity Model for Public Sector Entities. Accounting and Auditing Review, 29(2), 287-310. (in Persian). 10.22059/acctgrev.2022.337562.1008645
- Report of the Budget and Organization Office of the Ministry of Science, Research and Technology.(2013). (In Persian).
- Rouhani, Sh.; Rahimian, H.; Abbaspour, A.; Borozian, S. & Geraeinezhad, GH. R. (2019). Diversifying universities' revenue sources: A path to financial stability. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education.25(1).77-95. (In Persian). https://econrahbord.csr.ir/article_103343.html
- Roushan, A.R.(2013). Approaches to financing public universities. The Sixth Conference on the Development of the Financial System in Iran. Tehran. Finance and Investment Department, Sharif University.1-26. (In Persian).
- Rozmus, A., & Cyran, K. (2012). Diversification of university income polish practice and international solutions. Financial Internet Quarterly e-Finanse, 8(4), 64-75.
- Salmi, J & Hauptman, A.M. (2006). Innovations in tertiary education financing: A comparative evaluation of allocation mechanisms. Word bank. //doi.org/10.1142/9789813278752_0011
- Shahidi, S; Amini Khoouzani, M; Sarvari, A; Arabzadeh, M; Atarasadi, M; (2025). Loose Coupling Theory, Revenue Diversification and Financial Sustaniability in Higher Education, Governmental Accounting, 11(21), 167-188. 10.30473/gaa.2025.72588.1762
- University College of London. Annual financial report. (2025).
- University of Oxford. Annual financial report. (2024).
- Yazdani, SH.; Rahmatabadi, M.; Derakhshan, A. & Gholami, H. (2018). Critical review of resource allocation model in higher education. Journal of the Center for Studies and Development of Medical Sciences Education in Mashhad The Horizon of Development of Medical Sciences Education.8(2). 3-11. (In Persian). 10.22038/hmed.2018.13589
- Ziderman, A. & Albrecht, D.(1995). Financing universities in developing countries. Washington: The standford series on education and public policy. 1135398933, 9781135398934